

DERGİ TASARIMINDA TİPOGRAFI: TSE ÖNCÜ ÇOCUK DERGİSİ ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet Emin KAHRAMAN*

M. Emir FİDAN**

Öz

Tipografi, biçimi ve kullanım şekilleri ile dijital ve basılı mecra için okunurluk, okunabilirlik ve ilgi çekicilik gibi nitelikler taşımaktadır. Tasarlanmış yazı karakterleri, biçimsel öğeler olmanın ötesinde, kullanıldığı alana özel bir tasarım dili oluşturmaktadır. Basılı mecra ürünü olan süreli yayınlarda da özgün ve doğru yapılandırılmış bir tipografiye ihtiyaç vardır. Süreli yayımlar içerisinde çocuk dergileri tipografi açısından dikkat çekici örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada üç aylık bir süreli yayın olan Türk Standartları Enstitüsü Öncü Çocuk Dergisi, tipografik özellikleri bakımından incelenmiştir. Yapılan çalışmada, tipografik öğelerin görsel iletişime olan etkilerini ortaya koymak amaçlanmış ve bu kapsamda söz konusu tasarım problemleri ile çözüm önerileri ele alınmaya çalışılmıştır. İncelenen dergi dâhilinde, grafik iletişimin başlıca öğesi olan tipografi ile ilgili olarak okunurluk, yazı hiyerarşisi, yazı tipi seçimi, blok düzeni gibi unsurlar üzerine tartışılmıştır. Verilerin nitel olarak değerlendirildiği bu betimsel çalışmada örneklem olarak derginin 2016 yılı sayıları seçilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında derginin tasarımında tespit edilen bulgulara yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tipografi, Tasarım, Görsel İletişim, Yayıncılık, Çocuk Eğitimi

* Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, e-posta: mek@yildiz.edu.tr.

** Arş. Gör., Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Grafik Bölümü, e-posta: emir.fidan41@gmail.com.

Typography in Magazine Design: An Analysis on the Magazine of TSE “Öncü Çocuk”

Abstarct

Typography with its shape and usage has some qualifications like legibility and readability in both digital and printed media. Designed typefaces create special design language based on the subject beyond being just stylistic forms. A well structured and original typography is also needed for periodicals as a printed media. Among the periodicals, magazine for children is one of the most interesting examples about typography. In this study, Turkish Standards Institution “Öncü Çocuk”, which has been published for three months, has been examined in terms of typographic characteristics. In this study, it was aimed to reveal the visual communication effects of typographic items, and in this context, the study tried to address the design problems and offered some solutions. Within the magazine examined, the main elements of graphic communication, such as readability, type hierarchy, typeface selection, alignment, etc., have been discussed with regard to typography. In this descriptive study in which the data are evaluated qualitatively, the samples of the year 2016 were selected as samples. At the conclusion of the study, suggestions were made for findings that were found in the design of this magazine.

Keywords: Typography, Design, Visual Communication, Publishing, Child Education

Giriş

Çocuk dergileri, başta eğlence ve eğitim olmak üzere çeşitli temalar etrafında yayın çizgisi izleyen süreli yayınlardır. Matbaanın icadı sonrası yayıncılığın süreç içinde gelişmesi ile farklı kitlelere özel yayınlar ortaya çıkmıştır. Çocuk dergileri de gerek hitap ettiği kitle gerekse form itibarıyla bu gelişmelerin bir ürünü olarak günümüzde varlık göstermektedir.

Süreli yayınlarda hedef kitle, yayın politikalarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda dergiler, yalnızca erkeklere, kadınlara veya çocuklara özel olmak gibi farklı demografik

özelliklerdeki bireylere yönelik yayın politikaları izleyebilmektedir. Alt kümelenmelerle, sınırlı yaş aralığı gibi değişkenlerle söz konusu kitleler daha da daralıp özelleşebilmektedir.

En geniş kapsamıyla okuma-yazma bilen insanlara seslenen yayınlar olan dergilerin sözel veya görsel unsurları, hedef kitlesine göre yapılanmaktadır. Bu yapılanma, algı ve ilgi düzeyi ekseninde ilerleme göstermektedir. Bir yetişkinin ile bir çocuğun algı düzeyindeki farklılık, tasarımda kullanılan sözel öğeler ve görsellerin kullanımına etki etmektedir. Tasarımda “işler” olmanın ötesinde “etkili” olma amacıyla ise ilgi yönü göz önünde bulundurulmalıdır. Bunların gözetilmesiyle hedef kitlenin ilgisini çekebilene ve uygun anlatı dilini kullanan, dergi gibi basılı görsel iletişim ürünleri ortaya çıkmaktadır.

Grafik tasarım, genel itibariyle kullandığı form ve gereçlerle algıya imgeler üzerinden seslenmektedir. Grafik dili oluşturan öğelerin çoğunlukla sözel değil görsel olması sebebiyle her zaman herkes için apaçık bir anlatım söz konusu olamayabilir. Bu kapsamda görsel iletiler alıcının algılama kapasitesi üzerinde her zaman somut bir etki iddiasında bulunamaz. Okunurluk üzerine yapılan tipografi ise grafik dili oluşturan öğeler arasında -aksi yönde bir etki bırakma hedeflenmedikçe- en iyi anlaşılma yetisine sahip mesaj aktaranıdır. Görsel iletişimi sağlamada en etkili unsurlardan biri olarak karşımıza çıkan tipografi, bir görsel iletişim nesnesi olan dergi için doğru tasarlanması elzem olan vazgeçilmez bir öğe niteliği taşımaktadır. Özellikle çocuk dergileri, grafik ve tipografik düzenlemelerin yalnız birer tasarım kaygısının ötesinde bir ihtiyaç özelliği gösterdiği örnekler olarak belirlemektedir.

1.1. Tarihçe

Dergiler, genellikle belirli periyotlarla yayınlanan süreli yayınlardır. Bu yayınlar, basılı olarak üretilmiş olabilecekleri gibi günümüzde elektronik ortamda da yayıncılıkta kendilerine yer bulabilmektedir. Dergi, sözlükte, “(isim.) Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, mecmua” olarak tanımlanır. (TDK, [19.11.2017]).

15. yüzyılda matbaanın ve çoğaltım tekniklerinin gelişimi ile kitap dışında dergi gibi yeni basılı formların ortaya çıkması için bir imkân doğmuştur. Süreli yayınlar, matbaanın seri üretime olanak tanınmasıyla kitle iletişimi için basılı bir araç haline gelmiştir. Gutenberg’den iki yüzyıl sonra ise bugünkü anlamda “dergi”ye ilişkin ilk örnekler ortaya çıkmış; 1663’te Almanya’da yayınlanan “Erbauliche Monaths Unterredungen” adlı edebiyat ve felsefe temalı süreli yayın, bu yeni basılı türün öncüsü olmuştur (Wikipedia, [19.11.2017]).

Matbaadan üç yüz, “dergi” yayıncılığının ortaya çıkışından ise tam bir asır sonra çocuklara yönelik bilinen ilk dergi olan “The Lilliputian Magazine”, 1751 yılında İngiltere’de yayın hayatına başlamıştır. (British Library, [19.11.2017]). Bu dergiyi devam eden yıllarda Fransa’da Journal D’Education (1768), Almanya’da Leipziger Wochenblatt für Kinder (1772), İspanya’da ise Gaceta de los Niños (1798) izler.

Üç sayı yayınlanan The Lilliputian Magazine; fabl, öykü, bilmece, özdeyiş gibi içeriklere sahiptir ve 19. yüzyılda yayın hayatına başlayan çocuk dergilerinin aksine öğüt ve ahlaki mesajlar verme kaygısı gütmeyen, eğlence ve güzel vakit geçirme odaklı olan bir yayındır. Söz konusu derginin içeriği, bugünkü modern ardılları ile büyük ölçüde benzeşmektedir.

Masaüstü yayıncılığın henüz ortaya çıkmadığı ve dolayısıyla biçimsel müdahalelerin kolay olmadığı bir dönemde yayınlanan çocuk dergisi “The Lilliputian Magazine”, illüstrasyon ve ambalaj tasarımı gibi çocuklar için ilgi çekecek tasarım unsurlarını bünyesinde barındırmaktaydı.

“The Lilliputian Magazine”, bulunduğu dönem için yalnız bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Amerika’da dahi 1865’te “Our Young Folks” dergisinin çıkışına kadar çocuklara yönelik dergilerin format olarak yetişkin kitleye hitap eden yayınlardan farklı olmadığı, tekdüze bir tasarıma sahip olup illüstrasyon gibi destekleyici unsurlar içermediği ve aşırı didaktik olduğu bilinmektedir (Sloan, 2013).

Çocuk dergisi yayıncılığı Türkiye’de ise ilk kez Osmanlı Dönemi’nde, 1869 yılında “Mümeyyiz” adlı haftalık gazete eki ile başlamıştır (Fabilog, [19.11.2017]). Dergi olarak adlandırılabilir ilk örnek olan “Mümeyyiz”; öykü, haber, şiir içerirken eğitimle ilgili eleştirilere de yer vermiştir. “Mümeyyiz”i, “Sadakat”, “Etfal”, “Çocuklara Mahsus Gazete” ve Cumhuriyet Dönemi’nde nicelik ve nitelikleri giderek artan yayınlar izlemiştir.

1945’ten 2008 yılına kadar bazı aralarla yayınlanan “Doğan Kardeş” dergisi ise Türkiye’de yayınlanan çocuk dergileri arasında en popüler olandır (Hunt, 2004). Uzun süreli yayın hayatının yanı sıra entelektüel çevresi de dikkate değerdir. Bu dergi bünyesinde dönemin ünlü yazar, çevirmen ve ressamı çalışmıştır (Özgül, [19.11.2017]).

Dijital devrim sonrası teknik olanaklar bakımından üst düzeye erişilen günümüz yayıncılığında tasarıma dair çözüm arayışları hâlâ devam etmektedir. Zira tasarım için teknik imkânlar yalnızca “araç” düzeyinde bir nitelik taşımaktadır ve bir amatör profesyonel bir yayıncıya dönüştürememektedir. Becer’in, Parnau’dan aktardığına göre; “Profesyonel bir tasarımcı, -ilkel ya da çok gelişmiş- her türlü

araç-gereçle çalışabilir. Masaüstü yayıncılık araçları ve yazılımlar profesyonelin işini kolaylaştırır, ancak hiçbir amatörden bir profesyonel yaratmaz” (Parnau’dan aktaran Becer, 2015, 121).

1.2. İlgili Çalışmalar: Dergi Tasarımı ve Tipografi

Dergiler, format olarak kapaklar ve iç sayfalardan oluşmaktadır. Bir derginin kapak anatomisinde logotype (derginin adını belirten), ana görsel, içeriğe atıf yapan kısa cümle, tarih vb. öğelerin bulunması beklenir. İç sayfalar ise görseller, metinler, ana ve alt başlıklar ve görseller için açıklamaları içerir. Dergi için sayfa düzeni mevzusu, genel olarak grafik tasarımda mevcut olan temel tasarım prensipleriyle açıklanır. Sayfa düzeni içerisinde yer alan elemanların birbiriyle ve çevresiyle uyumlu olması gerekmektedir.

Yazı, sayfa sınırları içindeki somut elemanlardan biridir ve sayfa tasarımını, okur-sayfa etkileşimini doğrudan etkiler. Temel işlevi okunurluk olan tipografi, bu doğrultuda okurun okuma eylemini gerçekleştirmesi için ideal formu arar. Bununla beraber bugün hâlâ metinlerin biçimsel özelliklerinin okurlar tarafından nasıl algılandığı hakkında çok az şey bilinmektedir.

Okunurluk çalışmaları yazıyı ve sayfayı tasarlamak adına önem taşımaktadır. 20. yüzyıla kadar baskıda okunabilirlik çalışmaları az sayıdadır. Önceleri okunabilirlikle ilgili olan öneri ve kurallar, bilimsel çalışmalara değil; öznel bulgulara ve kısmen sanattaki uyum ilkesine dayanmaktaydı (Tarasov, v.dğr., 2015). Günümüzde hâlâ bu konuda bilimsel verilere dayanmayan; deneyim veya gözlemlerle temellendirilen öznel görüşlerin varlığı söz konusudur.

Tarasov ve diğerlerinin 2014’te yayınladığı “Legibility Of Textbooks: a Literature Review” adlı makale, okunabilirlik çalışmaları hakkında toplu bir derleme olması, kısa bir tarihçe sunması ve bütüncül bir değerlendirme ortaya koyması bakımından önemlidir. Çalışmada tarihenin dışında okunurluk ve göz takibi, yazı karakteri

seçimi, satırlar arası boşluk kullanımı, sütun ayarları ve satır uzunluğu gibi konularda yapılan araştırmalara yer verir. Çalışmanın değerlendirme kısmı, literatürün sunduğu ölçütlerin ve kuralların geçerliliğini sorgular niteliktedir. Bu incelemede geçmişten günümüze yapılan çalışmaların birçok bulgusu arasında önemli bir tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Tipografiye dair çokça analizin mevcut olmasına rağmen araştırmacılar arasında baskıda okunabilirlik etmenleri konusunda bir anlaşma olmadığı ifade edilmektedir. Çalışmada okuma hızının tipografik faktörlere (daha çok) bağlı olduğu çıkarımına yer verilmiş fakat özel bir yazı karakterinden bahsedilmemiştir. Söz konusu araştırma, literatürdeki çalışmaların birbiriyle zaman zaman çelişen sonuçlar ortaya koymasını ise esasen standart bir ışık koşulu olmamasına bağlamaktadır. Burada ışık ve yüzey koşullarının öznenin algısını son derece etkilediği ifade edilmektedir (Tarasov, v.dğr., 2015).

Literatürde okunabilirlik çalışmaları dışında doğrudan dergi tasarımı özeline eğilen çalışmalar da söz konusudur. Sumner ve Rhoades, iyi dergi tasarımı için yazıyı da içeren bazı ipuçları verir. Buna göre:

- Asla tüm sayfa yekpare bir yazı bloğu ile doldurulmamalıdır. En azından bir fotoğraf, illüstrasyon veya alıntı kutusu aracılığıyla metin bölünmelidir.
- Dergi, beyaz alanı olabildiğince kullanmalı, rahat tasarıma ve cazip bir hâle bürünmelidir.
- Koyu zemin üzerine beyaz yazı okumayı zorlaştırır. Bu şekilde kullanılmak isteniyorsa yazı boyutu büyütülmelidir.
- Her sayfa yazı dışında bir baskın (iki veya üç değil) dominant görsel içermelidir.

- Tüm makale metinleri ve gövde metni için tek bir yazı karakteri kullanılmalıdır. Başlıklar, manşetler ya da başka özel birimler için ikinci bir tamamlayıcı yazı karakteri kullanılabilir.
- Karşılıklı sayfalar arasında içeriğin tek bir makaleye ait olmadığı durumlarda tasarım dengesi ve simetri oluşturmaya çalışılmalıdır. (Summer – Rhoades, 2006)

Konu dâhilinde yapılan tüm diğer çalışmalara göre okunurluk (legibility) ve okuturluk (readability) kavramları öne çıkmaktadır. Okunurluk, temel olarak bir harfi diğerinden ayırt etmeye; okuturluk ise kelimeler, cümleler ve pasajlar gibi daha büyük yazı birimlerinin okunabilmesine atıf yapar.

Okunurluk, yazıyı okunabilir yapan tüm nitelikleri düzenlemek ile ilgilidir. Bu nitelikler, okuyucunun yazılanı en az çaba ile algılayabilmesini sağlar (Sarıkavak 2009). Okunurluğu etkileyen parametreler kullanılan yazı karakterine; harf ve sözcüklerin boşlukla olan ilişkisine, yazı elemanlarının birbirleriyle kurduğu yakınlık, uzaklık gibi mesafelere ve yazı karakterinin boyutu gibi özelliklere bağlıdır.

Okuturluk ise yazının okunur olması için gerekenlerle müşterek biçimsel özelliklerle şekillenmesinin dışında okura hitap etme amacıyla da ilgilidir. Okunurluk ve okuturluk; işlev ve işlevin tasarımın bütününde okura sunduğu görsel atmosfere atıf yapmaktadır. Tipografik kullanımlarda ortaya çıkan denge, hiyerarşi, kontrast, birlik gibi ilkelere uygunluk, okunurluğu ve okuru etkileyen etmenler arasında yer almaktadır.

Bir yazının okunur olmasını etkileyen faktörler: yazı tipi, yazı tipi boyutları, kullanılan yazı tipi sayısı, kontrast, renk, yazı tipi stili ve ağırlığı, büyük küçük harf kullanımı, kelime içindeki tüm karakterler arası boşluk (tracking), iki harf arası boşluk (kerning), paragraf içindeki satırlar arası boşluk (leading), uzunluk, paragraf başı,

hizalanma ve sayfa düzeni olarak sıralanabilir.

Cullen'in "*Design Elements, Typography Fundamentals: A Graphic Style Manual for Understanding How Typography Affects Design*" adlı çalışması, bir tasarımda tipografinin ve kullanım şekillerinin etkilerini sistematik bir şekilde aktarması bakımından önem taşımaktadır. Cullen tipografiyi; bağlam olarak tipografi (tanım, işlev, uygulama), temel öğeler (anatomi ve terminoloji), yazı biçimleri (karakter kategorileri, seçim, kombinasyon), yazıyı yerleştirme (boşluğun kullanımı, hizalama, hiyerarşi) ve yapı (strüktür, grid sistemi) olmak üzere beş başlık altında ele alır (Cullen, 2012).

Literatürün izinde bir çıkarımla, tipografinin tasarımda kullanımı konusunda ana hatlarıyla üç önemli husustan bahsedilebilir. Bunlar; bağlamı yakalamak, okunur ve okutur formun keşfi ve kompozisyon başlıklarıyla ifade edilebilir. Bu hususlar ayrı sözcüklerle ayrı manalara atıflar yapsa da her biri tasarım için bir bütüne hizmet eden ve çoğu zaman iç içe geçmiş etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bağlamı Yakalamak

Tipografi, dili görünür yapan bir araçtır ve beraberinde bilgiyi aktarırken içerikle uyumlu bir form ile okura seslenmelidir. Bağlamı yakalamaktan kasıt tasarımın alıcıya seslenebilmesi, onun dilinden konuşması, formun hedef kitlede bir karşılık bulabilmesidir.

Thomas Codben-Sanderson, günümüzden iki yüzyıl önce tipografinin işlevine dair şunları söylemektedir: "Tipografinin bütün görevi, yazar tarafından iletilmek istenilen düşünce ve imgeyi gözden kaçırmadan okurun hayal gücüne seslenmektir" (Becer, 2015, 17).

Okunur ve Okutur Formun Keşfi

Okunurluk ve okuturluk her demografik kesim için ortak kaygıları taşımakla beraber özel odaklar düzeyinde farklı kıstasları da barındırabilmektedir. Örneğin okumayı yeni öğrenen çocuklar için seçilecek yazı tiplerinin şeklen daha basit ve büyük puntoda olması öngörülürken yetişkinler için ise yazının okuma hızını sekteye uğratmayacak ortalama bir punto değerinde olması beklenir. Okunurluk için en çok bilinen bazı hususlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yazı tipi, okunabilir olabilmek adına dikkat edilmesi gereken ilk husustur. Genellikle uzun metin pasajları için serifli karakterlerin seçimi uygun görülmekte fakat küçük puntolu kullanımlarda tırnakların okumayı zorlaştırabileceği unutulmamalıdır.
- Farklı yazı puntoları okura farklı okunabilirlik dereceleri ve deneyimleri sunmaktadır. Yazının çok küçük boyutta olması okunurluğu engellerken gereksiz büyük font kullanımı da okuma hızını yavaşlatabilmektedir.
- Küçük harfler uzantıları ve eşit olmayan boyutlarıyla göz takibi ve okunurluk için daha uygundur. Tüm metnin büyük harfli olması okunurluğu zorlaştırmaktadır.
- Bir metinde kullanılan yazı tipinin sınırlandırılması gerekmektedir. Farklı tasarımcılar tarafından üretilen yazı tiplerinin tek bir yayında, bir arada işler olması güçtür.

Kompozisyon

İyi tasarlanmış bir harf veya iyi yapılandırılmış bir metin, bir yüzeyde tek başına başarı ifade etmez. Bu iyi tasarlanmış yazının, sınırları olan yüzey içerisindeki diğer tüm tasarım öğeleriyle iyi bir

uyum, denge, hareket, karşıtlık ilişkileri de kurması gerekmektedir. Yazı, tasarımın temel ilkeleriyle bir kompozisyon içerisinde doğru konuma yerleşir. Bu konudaki bazı hususlar şunlardır:

- Sayfa düzeni, belirgin bir grid sistemi (ızgara) üzerine kurulmalıdır. Bu düzenin olmaması, boşluk elemanından yoksunluk, beraberinde gözün yorulması ve akıcı bir metin tasarımının bulunmamasına yol açabilir.
- Boşluk gerek grid sisteminde gerekse yazı için önemli bir elemandır. İki harf arası boşluğun (kerning), sözcük içerisindeki tüm harf arası boşlukların (tracking) veya satırlar arası boşlukların (leading) az veya fazla olması okurda farklı etkiler bırakmaktadır. Fazla aralık kullanımı ve sıkışıklık okunurluğu olumsuz yönde etkilemektedir.
- Satır uzunluğu, gözün bir sonraki satıra geçişi için önem taşır. Çok uzun satırlar bu geçişi zorlaştırmaktadır.
- Hizalama, yazının sayfa içerisindeki yerleşimine göre şekillenmesiyle birlikte soldan sağa okunan metinler için en çok tercih edilen kullanımı sola bloklamadır.
- Renk, tipografide hiyerarşiyi sağlamada yararlanılacak bir araçtır. Farklı hiyerarşideki yazı birimlerinin farklı renk veya tonlarla birbirlerinden ayrılması ve as üst ilişkisi kurması sağlanabilir. Çok fazla renk kullanımı ise okunurluğu zorlaştırmaktadır.
- Metin – arka plan ilişkisinde en okunabilir kombinasyon, beyaz zemin üzerine siyah metindir. Olası tüm diğer kullanımlarda daha az okunurluk söz konusudur.

1.3. Çocuk Dergileri ve Tipografi

Dergilerde tüm diğer basılı formlarda olduğu gibi temel olarak görsel ve yazı (tipografi) öğeleri kullanılmaktadır. Dergi tasarımında kullanılan bu öğeler, düşünceyi form aracılığıyla okura aktarmayı hedefleyen araçlardır. Tipografi, bu formlardan biridir. Çocuklara hitap eden yayınlarda da tipografi kullanımı, “okunurluk” prensibinin sağlanması üzerine temellenmektedir. Kelimeleri ve metinleri, farklı yazı tiplerinde okumak mümkündür fakat bazı yazı karakterlerinin diğerlerinden daha kolay okunabiliyor olması bilinen bir gerçekliktir.

Tipografi çocuklar için tasarım bağlamında eğitimcilerin varsayımları, sezgileri, kullanım pratikleri ve geleneklerine dayandırılarak açıklanır ve tasarımcılar, geçmişten günümüze bu görüşleri takip etme eğilimindedir (Bessemans, 2016).

1957’de ortaya çıkan yazı tipi Helvetica’nın başarısı, serifsiz yazı karakterlerinin popüleritesini de etkilemiştir. Serifsiz yazılar, harflerin temiz bir netlikte olması ve boyutlandırma koşullarına sağladığı uyumluluk gibi unsurlarıyla tercih sebebidir.

Bu gibi kolaylıklardan ötürü, özellikle öğretmenler, çocukların okuması için serifsiz metinlerin uygun olduğunu düşünmüşlerdir. Vera Coghill adlı sınıf öğretmenin 1980 yılında *Information Design Journal* adlı dergide yayınladığı “Çocuklar Bilinmeyen Bir Yazı Tipinde Bilindik Kelimeleri Okuyabilir mi? (Can Children Read Familiar Words Set in Unfamiliar Type?)” adlı makalesi bu konudaki ilklerden olması bakımından önemlidir. Coghill, ardılları gibi serifsiz karakterlerin daha okunur olduğunu savunmaktaydı (Coghill, 1980).

Bu görüş, serifsiz karakterlerin elle yazma eyleminin ürünü olan harflere benzerliğiyle temellendirilmeye çalışılmıştır. Beraberinde bu eğilimi hisseden tasarımcılar tarafından, çocuklara özel olarak, yazmayı taklit eden ve ama basılı harflerin dünyasına uzak kalan “Infant (tr. *Bebek*) Karakterler” olarak adlandırılan yazı biçimleri

ortaya çıkarılmıştır. Bugün de kullanılan “infant” yazı karakterlerinden bazıları Sassoon, Fabula, Twinkl Sans’dır (Bessemans, 2016).

Çocuklar için tipografik tasarım konusuna pek çok araştırmacı yanıt aramıştır. Bessemans ise çocuklar için okunabilirlik araştırmalarında tasarımcıların sürece dâhil edilmediği için yanlış örnekler üzerinden sağlıksız sonuçlar ve çıkarımlar elde edildiğini ifade eder. Yine kendi araştırmasında görme yetisi düzgün olan çocuklar için bilinenin aksine serifiz karakterlerin daha okunaklı olmadığını, serifli yazılarda aynı gruptan çocukların daha az okuma hatası yaptığı bulgusunu paylaşmaktadır. Bessemans, okunabilirlikte kişiden kişiye göre değişen öznel etmenlerin varlığını ve bu sebeple herkes için geçerli bir okunurluğun söz konusu olamayacağını da savunur (Bessemans, 2016).

En yaygın kabullere göre çocuk yayınlarında okunurluk problemine yönelik olarak uygulanması beklenen başlıca tasarım çözümlerinden biri, punto büyüklüğünün ayarlanmasıdır. Zira farklı yaş aralığındaki çocuklara farklı punto değerleri hitap etmektedir. Yazı boyutu ile kitlenin yaş düzeyinin uyumu, bir başka görsel iletişim ortamı olan kitapta da dikkat edilen bir özelliktir.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı’nın Haziran 2007 tarihinde yayınladığı “Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge”de “İlköğretim 1’inci sınıflar için (20), 2’nci sınıflar için (18), 3’ncü sınıflar için (14), 4’ncü sınıflar için (12), 5’nci sınıflar için (11), daha üst sınıflar için ise (10) puntodan daha küçük harfler kullanılmaz.” açıklaması yer almaktadır. (MEB Mevzuat, [19.11.2017]).

2. Araştırma Modeli

Bu araştırmada amaca yönelik olarak nitel veri analizi tekniklerinden “betimsel analiz” kullanılmıştır. Nitel verilerde, alanında uzman kişilerin incelenen süreli yayındaki tipografik tasarım problemlerine ilişkin düşünceleri yer almaktadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Grafik iletişimin başlıca araçları, görsel (illüstrasyon, fotoğraf vb.) ve yazı yani tipografidir. Araştırmamızda, alıcıya iletilmek istenen mesajın arayüzü niteliğinde olan “tipografi” üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada, yayıncılık ve grafik tasarımda teknik sınırlılıkların minimum düzeye indiği günümüzde, tüm olanaklara rağmen devam eden tasarım problemlerinin durumunu tespit etmek amacıyla, güncel bir örnek olan TSE'nin “Öncü Çocuk Dergisi” incelenmiştir.

TSE Öncü Çocuk Dergisi, Türk Standartları Enstitüsü'nün çocuklar için hazırladığı bir yayın organıdır. 1995 yılından bu yana yayın hayatına devam eden derginin içeriği bilim, teknoloji, fen bilgisi, güncel konular, bilmece ve bulmacalardan oluşmaktadır. Dergi, üç aylık aralıklarla, Ocak-Şubat-Mart, Nisan-Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos-Eylül ve Ekim-Kasım-Aralık olmak üzere yılda dört kez yayınlanmaktadır. Araştırmanın evrenini, incelenen yayının 2016 yılında yayınlanmış olan tüm sayıları oluşturmaktadır.

Bu sayılar; tema ve tipografi ilişkisi, temel tasarım ilkelerine uygunluk ve yazı tipi, boyutu, boşluk, espas, okunurluk gibi tipografik öğelerin kullanımı bağlamlarında incelenmiştir. 2016 yılı sayıları incelenen derginin içerik olarak pedagojik bir altyapıya sahip olup olmadığı konusu ise -bu çalışmanın kapsamı dışında olup- tasarımın ötesinde cevaplanması gereken ayrı bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel çalışmalarda önerilen görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada önceden belirlenmiş soruların yanı sıra keşif amaçlı olarak konu dâhilinde başka sorular da yöneltilmiştir. Böylelikle veri toplama amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Bu çalışmada beş uzman/akademisyen görüşüne yer verilmiştir. Uzmanların seçiminde sanat ve tasarım alanlarına ilişkin doktora ve eşdeğer dereceye sahip olmaları veya sektör ve akademisyenlik deneyimlerinin bulunması gözetilmiştir. Görüşmeler, araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla yapılmış, görüşülenlerden olur alınmıştır.

Derginin bir yıllık sayılarını inceleyen uzmanlara konuyla ilgili olarak tasarım ve tipografiye ilişkin sorular yöneltilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında yapılan veri analizi, literatüre dayandırılan çıkarımlar ve uzmanlardan alınan görüşlerin yorumlanması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme verileri, nitel araştırma tekniklerinden betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Ele alınan derginin tasarımı birbiriyle ilişkili, tasarımı etkileyen üç temel başlık etrafında incelenmiştir. Bunlar bağlamı yakalamak, okunur ve okutur formun keşfi ve kompozisyon (yerleşim ve uyum) olarak belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bağlamı Yakalamak

Dergi tasarımında hedef kitlenin tespiti, en temel konulardan biridir. Bu yayınların başarılı örneklerinde, hitap edilen kitleye yönelik belirli bir tasarım dili kullanılmaktadır. Bu, iletişim sürecinin

tasarlanması ve yönetilmesi ile doğrudan ilgili bir durumdur. Aktarılmak istenen iletilerin görselleştirildiği yayın ortamlarında, doğru kanaldan doğru iletiyle doğru alıcıya seslenilmesi bir zorunluluktur. Alıcıya görsellikle seslenilirken kullanılan etkili grafik araçlardan biri tipografidir.

Kaynak, mesaj, kanal ve alıcı üzerinden kurgulanan iletişim sürecinin tasarım açısından doğru planlanması süreli yayınların “başarılı” olarak nitelendirilmesinde etkili olan etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda görüşüne başvuru uzmanlardan, TSE Öncü Çocuk Dergisi’nin tema ve tasarım ilişkisine dair yorumlar alınmıştır.

Dergi gibi basılı mecra ürünleri, okurla ilk olarak kapak sayfası üzerinden bir iletişim kurar. Kapak sayfası, okurun ilgisini çekebileceği gibi okuru baştan kaybetmeye de sebebiyet verebilir. Kapak, yalnızca kullandığı etkili görsellerle değil; aynı zamanda yazılarıyla da okura seslenir. Tasarımda üslup gibi değişkenler söz konusu olsa da dergi kapağında bulunması gerekenler üzerine evrensel bir uzlaşmadan söz edilebilir. Ana görsel, logotype, slogan (veya benzeri bir ifade) ve derginin iç sayfalarına atıf yapan yazılı ifadeler neredeyse her derginin (i.e. magazine) kapak sayfasının olmazsa olmazıdır.

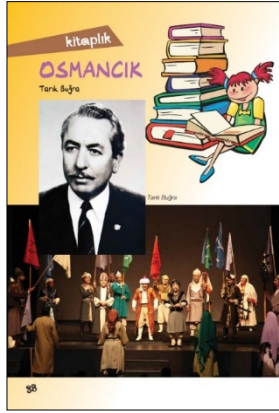

Görsel 1, 2, 3, 4. Öncü Çocuk Dergisi 2016 Sayıları (77, 78, 79, 80) kapak sayfaları.

Öncü Çocuk Dergisi'nin 2016 yılı sayılarının kapak tasarımında içeriğe dair başlıklar, derginin iç sayfalarına atıf yapan yazılı ifadeler gibi okur için merak ve okuma isteği uyandırabilecek unsurlara yer verilmemiştir (Görsel 1, 2, 3, 4). Dergide yer alan metinler: "Türk Standartları Enstitüsü Çocuk Dergisi", logotype, tarih-sayı bilgisi ve "Türk Standartları Enstitüsü'nün Çocuklara Armağanıdır" yazılılarıyla sınırlıdır ve bu yazılar, tarih ve sayı bilgisinin dışında her sayı için aynıdır, değişiklik göstermemektedir.

Öte yandan yüzeyin tamamını kaplayan kapak görsellerinin yazı(lar) gibi bir tamamlayıcı unsura ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Her sayıda değişen kapak resimlemelerinin neyi veya neleri tasvir ettiği anlaşılammakta; resimlerin içerik ile herhangi bir ilişkisinin olup olmadığı konuları, kapak sayfası üzerinden okunamamaktadır. Bütüncül bir tasarım üslubu için görseller ve yazıların birbirini tamamlar ve destekler nitelikte kurgulanması gerektiği hususu göz ardı edilmemelidir.

Öncü Çocuk Dergisi'nin hedef kitlesine yönelik olarak Türk Standartları Enstitüsü resmi sitesinde dergi aboneliğiyle ilgili bir duyuruda "ilköğretim 3, 4 ve ortaöğretim 5, 6 ve 7'nci sınıflarda okuyan öğrenciler" açıklaması yer almaktadır. (TSE, [19.11.2017]). Çocuk kelimesiyle adlandırılan kitle içindeki alt gruplar arası yaş farkının "azlığı" nicelik bakımından küçük bir farklılık olsa da algı düzeyi bağlamında büyük farklar ifade edebilmektedir.

**Görsel 5. TSE Öncü Çocuk Dergisi,
s.38, Sayı:80**

Hedef kitlenin tespiti, tasarımda belirgin olarak hissedilen bir problem olarak öne çıkmaktadır. Derginin *Ekim-Kasım-Aralık 2016, Sayı:80* örneğinde hedef kitlenin kim olduğu sorusunun cevaplanamadığı görülmektedir. Özellikle illüstrasyonlar, kullanılan görseller ve yazı karakterleri arasında belli bir ilişkinin gözetilmemiş olması, bu sorunu görünür hale getirmektedir. Sayfada, dört farklı yazı tipi ve birbirinden bağımsız üç farklı görsel öğenin varlığı söz konusudur. (Görsel 5)

Uzman görüşlerine göre derginin tasarımı, hitap ettiği geniş yaş aralığı sebebiyle farklı algı düzeylerine uyumlu değildir. Bu görüşe göre okuyucu kitlesi çocuklardan oluşan bir derginin hangi yaş grubuna hitap ettiği önemlidir. 6-7 yaş grubuna hitap edebilecek

yuvarlak hatlı yazı karakterleri ve illüstrasyonlar (Görsel 6) 12 yaş üstüne hitap edecek konularda da (Görsel 7) tekrar edilmiştir (Nisan-Mayıs-Haziran 2016, Sayı: 78). Dergi 12 yaş içinse, kullanılan yazı karakterleri bu okuyucu kitlesine uygun değildir. Eğer dergi 6 yaş ve üstü içinse, puntoların küçüklüğü, fon ile kurulan kontrast ve görsellere çok yakın olmasıyla alt yaş sınırı için ciddi okuma güçlüğü yaratmaktadır.

Görsel 6. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.26, Sayı:78

Görsel 7. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.14, Sayı:78

Becer'e göre sözcüğün biçimsel özellikleri (yazı karakteri, diziliş biçimi, espas vb.) içerdiği anlamı açıklayıcı ve simgeleyici bir işleve sahip olmalıdır (Becer, 2015). Derginin logotype'ında geçen "çocuk"

kelimesi, bilgi aktarımı ve tipografik sentaks açısından geliştirilmeye müsaittir. Tasarımda biçimin işlevi izlemesi durumu, bir grafik tasarım unsuru olan tipografide de geçerlidir.

Okunur ve Okutur Formun Keşfi

Yazı karakteri seçiminde, hedef kitleyle birlikte dikkat edilecek temel konu okunurluktur. Tipografi, “okuma” eylemi üzerinden ihtiyaca dayalı bir grafik iletişim formu olarak ortaya çıkmıştır. Bilginin sunucu ve aktarıcısı konumunda olan tipografide, estetik kaygılar ise ikincil derecede önem niteliği taşımaktadır. Bir harf biçiminin diğerinden ayırt edilebilmesiyle ilgili olan okunurluk, tipografiye ilişkin kullanımlar üzerinden şekillenir. Bu kapsamda

**Görsel 8. TSE Öncü Çocuk
Dergisi, s.15, Sayı:79,**

derginin yazı tipi, boyut, boşluk, espas gibi unsurlarının kullanımına yönelik uzman görüşlerine de başvurulmuştur.

Bir basılı yayında, kullanılan yazı tiplerinin sınırlandırılması, tasarım birliği açısından önem taşımaktadır. İncelenen dergide, yalnız farklı sayfalarda değil aynı zamanda tek bir sayfa içinde dahi birbirinden farklı yazı tipinin kullanıldığı görülmüştür (bkz. Görsel 8).

Aynı yüzey üzerinde birbirinden bağımsız birçok yazı tipi kullanmak, tasarım elemanlarının bütünlüğüne yönelik problemler ortaya çıkarmaktadır. Görünüm birliğinin ötesinde, farklı yazı tiplerinin okunurluk açısından göstereceği farklı etkileri sebebiyle kullanılan yazı tipinin sınırlandırılması önem taşımaktadır.

Birbiriyle uyumlu yazı tiplerinin yanı sıra tek bir yazı ailesinin çeşitli biçimlerini kullanmak da tasarım açısından işlevsel bir çözüm olabilmektedir. Bir yazı tipinin diğerinden farklılaşmasında temel etmen olan anatomik yapı çizgisel form, uzantılar ve orantı gibi unsurlarıyla okunurluğu şekillendirir.

Tipografik tasarımda harfin anatomik unsurlarının et kalınlıklarında incelik ve kalınlık gibi düzenlemelerine gidilir. Bu ağırlık düzenlemesi, okunabilir bir karakter yaratmak adına önemlidir. Fakat Comic Sans gibi esasen metin yazımı amacıyla tasarlanmamış çoğu yazı tipi, bu gibi ince ayarlardan yoksundur. Ağırlığın eksik olması, Comic Sans gibi yazı tiplerini hoş olmayan bir deneyim hâline getiren ana sorun olarak görülür (DFH, [19.11.2018]). Dergide pek çok farklı teşhir (display type) ve metin tipi (text type) kullanılmasına karşın metinlerde en çok Arial ve Comic Sans kullanımıyla karşılaşmıştır. Bunun dışında gövde metinleri için uygun olabilecek serifli tipler de dergide yer bulamamıştır.

Görsel 9. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.28, Sayı:78, detay

Gözün yazı karakterlerini tanıyabilmesi adına en az harf anatomisi kadar harflerin satır içi dizilimi de önem taşır. Harfler arası boşluğun varlığı, kelimelerin daha kolay seçilmesini ve okunmasını sağlarken yokluğu ise göz karmaşasına sebep olmaktadır. Derginin 78. sayısında tek bir kelime grubunda boşluğun iki karşıt kullanımına rastlanması dikkat çekicidir. Sözcüklerin alt alta dizildiği “MİMAR KEMALİDDİN” yazısında, iki taraflı bloklama (justified alignment) yapabilmek adına “MİMAR” kelimesinin harfler arası boşluğu orantısız miktarda açılmış, “KEMALİDDİN” kelimesinde ise boşluk tamamen ortadan kaldırılarak harfler üst üste bindirilmiştir. Tüm bu kullanımlar, ciddi tipografik hatalar olarak öne çıkmaktadır (Görsel 9).

Tipografide renk; yazı veya yazının arka planla kurduğu karşıtlık ilişkisiyle öne çıkar. Rengin, yazının diğer unsurları gibi okunurluğa hizmet etmesi beklenir. Bu bağlamda renkli yazı ve arka plan, tasarımcılar açısından çok tercih edilmemekle birlikte en yaygın kullanım beyaz zemin üzerine siyah yazıdır.

Derginin 80. sayısında yazı ve arka fonun renk ilişkisinin okumayı zorlaştırdığı bir örneğine rastlanır. “BERBER” başlığının ve sayfa arka planının farklı renklerin benzer tonlarında olması, harflerin dış sınırlarını yok etmektedir. Aynı rengin siyah gövde metni için ise okumayı zorlaştıran bir fon oluşturduğu görülmektedir (Görsel 10).

Görsel 10. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.22, Sayı:80

Okunurluk ve okuturluk için gerekli olan düzenlemeler, sayfa içerisindeki kompozisyondan bağımsız düşünülemez. Yazıların diğer öğelerle denge ve uyum içinde yerleşimi; okuma yönü, hızı gibi önemli hususları etkiler.

Kompozisyon

Sayfa tasarımında kompozisyon veya yerleşim; görsel hiyerarşi, denge, görsel süreklilik, vurgu, dikkat çekicilik ve uyum gibi hususlar etrafında şekillenir. Layout ve grid sistemi, sayfayı biçimlendirmek için temel kavramlardır. Layout, sayfadaki öğelerin konumunu ifade ederken grid de bu konumu, belirli geometrik oranlar etrafında şekillendiren bir düzeni betimler.

Taşcıoğlu'nun da ifade ettiğine göre: "gridler karmaşık bilgiyi organize eder, okuyucuya ve tasarımcıya zaman kazandırır. Aynı zamanda okuyucunun içeriğe konsantre olabilmesine yardımcı olur" (Taşcıoğlu, 2013, 95).

Görsel 11. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.33, Sayı:79

Yazı, fotoğraf, illüstrasyon gibi tüm görsel öğeler, bu sistem içinde düzen kazanır. Öğelerin dizilimi ve konumlandırılması, estetik bir kaygının ötesinde okuma ve anlama için önem taşır. İncelenen derginin 79. sayısında sayfa 33'te görüldüğü üzere yazı; görsel öğelerin baskın oluğu bir yerleşimde, blok düzenini kaybetmiş ve sıkışmış bir hâlde varlık göstermektedir. Yazının görsel öğeler ve boşluk ile olan ilişkisinde okunabilirlik adına sistemsel bir yerleşim planına ihtiyaç duyulmaktadır (Görsel 11).

Çulha, boşluğu: “Sayfa içerisinde yer alan unsurları bir yapıya oturtan ve okutmayı sağlayan gizli tasarım elemanı” olarak tanımlar (Çulha, 2016). Tüm sayfanın yazı blokları ve görsel unsurlarla tamamen doldurulduğu örneklerde karmaşa ve beraberinde getirdiği okunaksızlık durumu göze çarpar. Tasarım öğelerinin birbiriyle çatışmasını önlemek; öğeler arasında vurgu ve hiyerarşi sağlamak amacıyla, sayfa içerisinde boşluğu kullanabiliyor olmak önem taşır.

Görsel 12. TSE Öncü Çocuk Dergisi, s.23, Sayı:77

Görüşleri alınan uzmanlar, derginin konseptinde belli bir okuma hiyerarşisinin belirlenmemiş olduğuna ve öncelik oluşturulmadığına dikkat çekmektedir. Buna göre derginin tasarım elemanları, içeriğe yönelik vurgu ve denge çözümlerine ihtiyaç duymaktadır. Dergide zaman zaman görsellerle bitişik yan yazı blokları kullanılmış (Görsel 12), belli bir sütun düzeni veya grid (ızgara) sistemi kullanılmamıştır. Bu gibi sebepler, tasarımın bütün olarak değerlendirilmesi güçleşmektedir.

Metin hizalaması, yazının sayfa üzerindeki yerleşik görsel elemanlar ve boşlukla kurduğu ilişki üzerinden doğru bir şekilde yapılandırılabilir. Bloklama olarak adlandırılan bu tipografik düzen; başarılı tasarım örneklerinde denge, oran ve orantı gibi ilkeler gözetilerek kurgulanmaktadır. Uzman görüşleri, dergide sayfalar arası farklılık gösteren bir blok sistemi bulunduğu ve tasarım enstrümanlarının sistematik bir plan etrafında düzenlenmediği konusunda birleşmektedir. Çözüm önerisi ise dergide sayfa düzenine bir standart getirilmesi fakat bu standardın da “çocuklar için dergi” konseptine aykırı bir tekdüzelikte oluşturulmamasıdır.

Öncü Çocuk Dergisinde yazı, kompozisyon içindeki konumu itibariyle diğer tasarım elemanlarının gerisinde kalmış bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum çoğunlukla tipografik anatomiyle ilgili olmayıp yazıların zaman zaman doğrudan başka öğelerle perdelenmesi ile ilgilidir. Derginin farklı sayılarında, sınırları görsellerle işgal edilmiş metin pasajları görülmektedir. Düzensiz yapılandırılmış bir sayfa, hangi ögenin diğerinden önemli olduğunun vurgusunu yapamaz; metin bloklarının hangi düzende birbirini takip ettiği anlatamaz ve sonuçta okur için görsel bir kargaşaya sebep olur.

Uzmanlarca sayfa üzerindeki metin-görsel dağılımının ve aralarındaki boşlukların rastlantısal olduğundan bahsedilmiştir. Bu durum, dergi boyunca tasarımsal birliktelik sağlanmamasına sebebiyet vermektedir. Karşılıklı sayfalarda dahi söz konusu olan denge problemi; clipartlar, piktogramlar, illüstrasyonlar, fotoğraflar, metinler ve zemin renklerinin üst üste gelmesiyle kendini göstermektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı tasarım ilkelerine ilişkin çözümlere ihtiyaç duyan bir dergi formatı söz konusudur. Türk Standartları Enstitüsü Başkanı, bu dergiyle ilgili olarak 2010 yılında Konya Ticaret Odası yayın organı olan “Lonca”da:

“... çocuklarımızın zihinlerinde TSE ve kalite algısını yerleştirmek için “Öncü Çocuk” adlı çocuk dergimiz 55 bin baskı ile

yurt çapında ücretsiz olarak dağıtılıyor.” ifadelerine yer vermiştir. (TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi, [19.11.2017]) Kalite algısını yerleştirme iddiası ortaya koyan “TSE Öncü Çocuk Dergisi”nin, örnek olarak gösterilecek standartların üzerinde bir tasarıma sahip olması beklenmektedir. Görüşüne başvurulmuş uzmanlar dergiyi, tasarım açısından geliştirilmesi gereken bir yayın olarak değerlendirmektedir. Derginin tipografik açıdan sorunlar barındırdığı ve tasarım elemanlarının içeriği destekleyici özellikte olması gerektiği dile getirilmiştir.

Enstitünün eski başkanlarından olan M. Y. Arıyörük ise 2011 yılında “TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi” de, “TSE Öncü Çocuk”un “çok istenen ve aranan bir dergi” olduğunu ifade etmiştir (TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi, [19.11.2017]). Dergiye gösterilen ilginin tasarım problemlerinin giderilmesiyle artacağı olası bir öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Çalışmamızda, bir çocuk dergisinin tipografi bağlamında nasıl tasarlanması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Literatürü temel alan ve görüşme verileriyle desteklenen bu çalışmada, Öncü Çocuk Dergisi örneği üzerinden tipografik kullanımlar incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Grafik tasarımın temel kaygılarından biri, fikrin etkili bir şekilde görselleştirilmesidir. Mesajın tipografi ile kazanacağı görsel form, tasarım bütününe başarıyı da doğrudan etkilemektedir. İyi bir tasarım için “işlevsellik” meselesi kilit öneme sahiptir. Sözlü iletiyi somut, görünebilir bir forma sokan tipografinin temel işlevi ise okuma eylemine hizmet etmektir. Bu işlevin tasarım kanalıyla işler hâle gelebilmesi için bir takım hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Çalışmada “bağlam”, “form” ve “kompozisyon”, tipografik tasarımın başarıyı belirleyen etmenler olarak tespit edilmiştir.

Bir çocuk dergisini tasarlarırken hedef kitlenin çocuklar olduğunu ve onlara seslenemeyen bir tasarımın amacına ulaşamayacağını unutmamak gerekmektedir. Çocuk dergileri, günümüzde gün içerisinde sayısız görsel iletiye maruz kalan hedef kitlesi sebebiyle tasarımda etkileyici olma zorunluluğu taşımaktadır. Araştırmamızdaki verilere göre bağlamın tasarımı şekillendirmesi, bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, öncelikle hedef tespit edilmeli ve tasarımda kullanılacak yazı tipleri, boyutları, biçimleri, yerleşim ve boşlukla olan ilişkileri buna uygun olarak belirlenmelidir. Tasarımın okunur ve okutur olmasını etkileyen “form” ise asıl olarak harfin anatomisine ve tipografik yapıya atıf yapmaktadır. Sayfa içerisinde kullanılan tipografinin, doğru alıcı ve mecra için doğru formla ortaya çıkması önem taşır. Çalışmada, okuma eylemi için ideal düzen ve yerleşim, “kompozisyon” kavramıyla ele alınmıştır. Kompozisyon, tipografinin sayfanın tek hâkimi olmadığı gerçeğini hatırlatırken, yazının diğer unsurlarla denge ve uyum içerisinde olduğu sürece işlevsel kalabileceğini ifade etmektedir.

İncelenen örnek olan Öncü Çocuk Dergisi üzerinden açığa çıkan tasarım çözümleri, tipografinin tasarımda sadelik ve netlik göstermesi gerektiği konusunda birleşmektedir. Özellikle teşhir tiplerinin (display types) işlevsel olmayan formlarının minimalizmle çözümlenmesi gerektiği ve metin (gövde) tiplerinin ise gerek yatay gerekse dikey uzamda -görseller arasında sıkışarak blok sistemini kaybeden “sığıntı” bir unsur olmanın ötesine geçerek- okunabilir bir sisteme kavuşması gerektiği tespit edilmiştir. Yazının sayfa içerisindeki diğer unsurlarla olan ilişkisi denge, hiyerarşi, vurgu gibi unsurlar gözetilerek çözümlenmelidir. Okunabilir bir form yakalama adına grid sisteminin ise sistematik bir düzende yapılması gerekmektedir; bu sayede birbirinden bağımsız ve dağınık kompozisyonların da önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

1995’ten bu yana yayın hayatına devam eden “TSE Öncü Çocuk Dergisi’nin”, ele aldığı konular itibariyle hedef kitlesi dâhilinde dikkate

değer, belirli bir ihtiyaca cevap verdiği düşünülmektedir.

Tüm tasarım problemlerine yönelik olarak, tasarım sürecinde temel ilkelerin gözetilmesi, tipografik öğelerin hedef kitleye uygun kullanımı, metnin ve görsellerin birbirini desteklenmesi ve tasarımda gereksiz öğe kullanımının önüne geçilmesi önerileri öne çıkmaktadır. Söz konusu çözümlerin uygulanması ile dergiye yönelik ilgi ve isteğin artacağı ve görsel tasarımla oluşturulan mesajların alıcıya daha iyi ulaşacağı öngörülmektedir. Düşüncenin görsel iletiye dönüşmesi konusundaki öz, biçimin anlatılmak isteneni simgelemesi yahut açıklamasıdır bu sebeple tüm çözüm önerileri, temadan bağımsız düşünülemez.

Kapsam itibariyle “tipografik inceleme” olan bu çalışmada doğal bir gereklilik olarak diğer grafik tasarım unsurlarına da değinilmiştir. Bu bağlamda, yazı ve diğer görsel elemanların tasarımın temel ilkelerine gösterdiği uyum oranında işlevsel görsel formlar kazandığı tespit edilmiştir. Çocuk dergisi tasarımının bu ilkelerden bağımsız olmadığı fakat ilave bir takım özel durumlar içerdiği görülmüştür. Literatürü ve daha önce üzerine çalışma yapılmamış bir örneği bir araya getirmesi ve yorumlaması bakımından önemli olan bu çalışmanın, ileriki araştırmalar için bir bakış açısı kazandıracığı öngörülmektedir.

Kaynakça

Ambrose, Gavin - Harris, Paul. Grafik Tasarımda Tipografi. çev. Bengisu Bayrak. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2014.

Ambrose, Gavin - Harris, Paul. The Production Manual: A Graphic Design Handbook. Vol. 33. AVA Publishing, 2008.

Becer, Emre. İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: Dost Kitabevi, 2015.

Bessemans, Anna. "Typefaces for Children's Reading" Tijdschrift Voor Mediageschiedenis 9/2 (2016): 1-9.

Bringhurst, Robert. The Elements of Typographic Style. Hartley & Marks Publishers, 2004.

Coghill, Vera. "Can children read familiar words set in unfamiliar type?" Information Design Journal 1/4 (1980): 254-260.

Cullen, Kristin. Design Elements, Typography Fundamentals: A Graphic Style Manual for Understanding How Typography Affects Design. MA: Rockport Publishers, 2012.

Çulha, Dilek. "Stéphane Mallarmé'nin "Un Coup De Dés", (Bir Zar Atımı) Adlı Şiirinin Tipografik Dili". İdil Sanat ve Dil Dergisi, 5/22 (2016): 569-586.

"Dergi". TDK, Büyük Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts (Erişim Tarihi:19.11.2017)

"Dergiler (Magazine)". Blinde-Kuh. <http://www.blinde-kuh.de/tuerkisch-web/tuerkischweb-magazine.html> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

"Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge". MEB Mevzuat. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2589_0.html (Erişim Tarihi:19.11.2017)

Gallagher, Louise. Typography and Narrative Voice in Children's Literature: Relationships, Interactions, and Symbiosis. Doktora Tezi, Dublin Üniversitesi, 2018.

Görsel 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 TSE Öncü Çocuk Dergisi 2016 Sayıları,

https://tse.org.tr/tr/modul/yayinlarimiz/dergi.aspx?k_id=2519 (Erişim Tarihi:30.11.2017)

Heller, Steven – Guarnaccia, Steven. Designing for Children. New York: Watson Guptill Publications, 1994.

Heller, Steven – Vienne, Veronique. Grafik Tasarımı Değiştiren 100 Fikir. çev. Bengisu Bayrak, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2016.

Hunt, Peter. (ed.). International Companion Encyclopedia of Children's Literature. Abingdon: Routledge, 2004.

“İlk Çocuk Dergisi”. Bilim Dergim. <https://bilimdergim.wordpress.com/2013/12/08/ilk-cocuk-dergisi/> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

“Lonca”. Konya Sanayi Odası. http://www.kso.org.tr/yayinlardosya/lonca-sayi-34_1389341124.pdf (Erişim Tarihi:19.11.2017)

Lourenço Daniel - Coutinho Solange. “Legibility in Children's Reading: The Methodological Development of an Experiment for Reading Printed and Digital Texts” Second International Conference, DUXU 2013 (July 21-26). ed. Aaron Marcus. 1:219-228. Las Vegas: Springer, 2013.

“Magazine”. Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Magazine> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

Oskay, Ünsal. İletişimin ABC'si. İstanbul: Der Yayınları, 2001.

“Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Dergileri”. Fabilog. <http://www.fabilog.com/osmanli-dan-gunumuze-cocuk-dergileri/> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

Parnau, Jeffery. Handbook of Magazine Production. Connecticut: Folio Publishing, 1985.

Saltz, Ina. Typography Essentials. Rockport, 2009.

Sarıkavak, N. K. Görsel İletişim ve Grafik Tasarımda Çağdaş Tipografinin Temelleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.

Sloan, David. Perspectives on Mass Communication History. New Jersey: Routledge, 2013.

Summer, David – Rhoades Shirrel. Magazines: A Complete Guide to the Industry. NY: Peter Lang Pub., 2006

Tarasov, Dmitry - Sergeev, Alexander – Filimonov, Victor. “Legibility of textbooks: a literature review”. Procedia - Social and Behavioral Sciences 174 (2015): 1300 – 1308

Taşçıoğlu, Melike. Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Kitap. İstanbul: YEM Yayınları, 2013.

“The Lilliputian Magazine”. British Library. <https://www.bl.uk/collection-items/the-lilliputian-magazine> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

“TSE Öncü Çocuk Dergisine Abonelik İşlemleri”. Türk Standartları Enstitüsü. <https://www.tse.org.tr/tr/duyuru/1/4337/tse-ocucu-cocuk-dergisine-abonelik-islemleri.aspx> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

“TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi”. Türk Standartları Enstitüsü. https://www.tse.org.tr/tr/modul/yayinlarimiz/dergi.aspx?k_id=740 (Erişim Tarihi:19.11.2017)

“Why You Hate Comic Sans”. Design for Hackers.
<https://designforhackers.com/blog/comic-sans-hate/> (Erişim Tarihi:19.11.2018)

Woods, Rebecca - Davis, Kristi - Scharff, Lauren. “Effects of typeface and font size on legibility for children”. American Journal of Psychological Research 1 (2005) 86-102.
<https://www.mcneese.edu/f/c/f2724ef5/ajpr9.pdf> (Erişim Tarihi:19.11.2017.)

Yılmaz, Özdil, “Çocuk”,
<http://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/yilmaz-ozdil/cocuk-1161009/> (Erişim Tarihi:19.11.2017)

